

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Hämeen sovittelutoimisto ei kannata lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luopumista. Lakimuutos heikentäisi väkivallan osapuolten toimijuutta ja väkivallan uhrin asemaa oman tahtonsa, tarpeidensa ja oikeuksiensa ilmaisun osalta.

Esityksessä nostetaan esiin yleisesti ymmärrettävä huoli lähisuhdeväkivallan uhrin vapaaehtoisen osallistumisen varmistamisen vaativuudesta. On kuitenkin ymmärrettävä, että painostuksen havaitsemista vaikeuttavat valta-asetelmat ja esimerkiksi uhrin tarve toimia oman edun, toimeentulon ja turvallisuuden vuoksi väkivallan tekijää suojaavalla tavalla eivät ilmiöinä lakkaa olemasta huolimatta siitä, miten ja missä rikosasiaa käsitellään. Rikoksen uhrin on joka tapauksessa otettava kantaa rangaistusvaatimukseen ja ilmaistava korvausvaatimuksensa. Lakisääteinen sovittelu tarjoaa rikoksen uhrille pitkälle kehitetyn portaittain etenevän prosessin, joka valmistaa ja tukee häntä oman tahtonsa ja vaatimustensa ilmaisussa. Rikoksesta epäillylle puolestaan selvitetään sovittelutoimiston toimesta rikoksen uhrin oikeus vaatia korvausta ja rangaistusta. Lisäksi tämä tapahtuu lähtökohtaisesti kontekstissa, jossa sovittelu voidaan aloittaa vain, jos rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja ottaa vastuuta tapahtuneesta. Vertauksena uhrin asema tuomioistuinkäsittelyssä, jossa rikoksesta epäillyllä on itsekriminointisuojan vuoksi oikeus kiistää rikos josta häntä epäillään.

Osa sovittelun edellytysten ja sovitteluun soveltuvuuden arviointia on tehdä havaintoja osapuolten suhtautumisesta väkivaltaan. Sovittelua ei aloiteta, mikäli rikoksesta epäilty pitää väkivaltaista käytöstä hyväksyttävänä tai vastuuttaa väkivallan uhria väkivaltatilanteesta esimerkiksi siten, että oikeuttaa oman väkivaltaisen käytöksensä uhrin toiminnan perusteella. Vaikka väkivallan uhri

toisikin ilmi vapaaehtoisen osallistumisensa, sovittelutoiminnan lähisuhdeväkivaltaan perehtyneillä ammattihenkilöillä ja vapaaehtoissovittelijoilla on väkivaltatyön edellyttämää osaamista työskennellä väkivallan tekijän kanssa siten, että väkivallan käyttöön liittyvät hyväksyvät asenteet, uhrin vastuuttaminen ja oman vastuun välttämiseen pyrkiminen saadaan tunnistettua.

Lisäksi on ymmärrettävä, että lähisuhdeväkivalta on ilmiönä väkivalta- ja lähisuhdemuodoiltaan erittäin moninainen. Vain osa kaikesta rikosprosessin käynnistymiseen johtaneesta lähisuhdeväkivallasta ohjautuu ylipäättään sovittelutoimistojen edellytysten arviointiin tai arvioinnin jälkeen etenee sovittelutapaamisiin. Sovittelutoimistot tunnistavat palvelun rajatun soveltuvuuden ja lähisuhdeväkivallan ilmiötuntemus on sovittelutoimistoissa väkivaltatyön edellyttämällä tasolla. Kaikki lähisuhdeväkivalta ei sovellu soviteltavaksi. Osa siitä kuitenkin soveltuu. Kieltämällä kategorisesti sovittelu esityksessä ehdotetulla tavalla estettäisiin väkivaltaa jatkossa torjuvan ja väkivallattomuutta tukevan palvelun saanti niiltä henkilöiltä, joiden tilanteeseen sovittelu olisi soveltuva interventio, jotka voisivat hyötyä sovittelusta, osallistuisivat siihen vapaaehtoisesti ja tahtoisivat sitä.

Lisäksi tiedetään, että loppuakseen lähisuhdeväkivalta vaatii pääsääntöisesti useita interventioita. Sovittelu voi tietyn edellytyksin tarjota yhden intervention ja on osapuolille ainutkertainen mahdollisuus, eli mikäli henkilöt ovat jo kerran osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivalta-asiaa ei samojen asianosaisten välisiä tulevia lähisuhdeväkivaltarikosasioita enää oteta soviteltavaksi. Sovittelu ei tähtää rikosprosessin päättymiseen eikä sovittelu päättä rikosprosessia, mutta jos lähisuhdeväkivallan sovittelu kielletään, on sovittelutoimistojen huolena että aiemmin sovitteluun ohjatut rikosasiat eivät etene rikosprosessissa syytteeseen tai tuomitsemiseen ja lisäksi osapuolet eivät saa mitään tukea asian käsittelyyn. Osapuolet eivät välttämättä muista tapahtumia tai halua tai uskalla kertoa niistä myöskään oikeudessa.

Työskentelemme sovittelutoimistoissa väkivaltaa tehneiden henkilöiden kanssa ja arviomme on, että hyvin harvoin väkivaltaista käytöstä edeltää harkinta väkivaltaisen käytöksen mahdollisista seurauksista. Henkilö ei jätä tekemättä väkivaltarikosta sillä perusteella, että siitä voi seurata rangaistus. Rangaistuksen saamisesta ei myöskään seuraa väkivallattomuutta. Mikäli lainvalmistelun tavoitteena on turvallisuuden parantaminen lähisuhteissa, arviomme mukaan esitys johtaisi turvallisuuden vähenemiseen väkivaltaan puuttuvan palvelun lopettamisen vuoksi. Vaikeudet esimerkiksi tunne- ja itsekontrollin säätelyssä eivät vähene sovittelua kieltämällä. Ulkopuolelta tuleva puuttuminen ja osapuolten oman toimijuuden vahvistaminen ovat keskeisiä työkaluja tavoiteltaessa sitä, että osapuolilla olisi jatkossa paremmat edellytykset suojautua väkivallan uhriksi joutumiselta tai väkivallan käyttämiseltä. Ymmärrys oman toiminnan haitallisista ja satuttavista seurauksista läheiselle voi herättää halun ja kyvyn ottaa vastuuta. Mahdollisuus kantaa vastuuta herättää sisäistä motivaatiota muutokseen ja sitouttaa tekemään töitä väkivallattomuuden eteen.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Tässä lainvalmistelussa tulisi selkeästi erottaa sovittelupalvelu ja sovittelulaki muusta lainsäädännöstä. Mikäli sovittelusta lähisuhdeväkivaltarikosasioissa pääsääntöisesti luovutaan, mutta lakia oikeudenkäynnistä rikosasioissa 8§ ei muuteta, saa syyttäjä jatkossakin jättää syytteen nostamatta mikäli osapuolten välillä on saavutettu sovinto. Tällöin sovittelutoimistojen toteuttama valtakunnan kattava asianosaisille maksuton palvelu lopetettaisiin, mutta osapuolet voisivat esimerkiksi omakustanteisten avustajien välityksellä ilmaista saavuttaneensa sovinnon, ilman että esimerkiksi turvallisuusasioita tai väkivaltaista käytöstä on käsitelty millään tavalla.

Sovittelumahdollisuuden kieltämisen sijaan olisi toivottavaa panostaa lainsäädännöllisesti sovittelun laatuun ja valvontaan. Poliisin, syyttäjän ja sovittelutoimistojen lähisuhdeväkivaltaosaamisen varmistamiseen tulisi panostaa sovittelumahdollisuuden kieltämisen sijaan.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Jos sovittelu lähisuhdeväkivaltarikosasioissa kielletään, kieltö koskisi samassa taloudessa asuvien osapuolten lisäksi myös esimerkiksi aikuisten sisarusten, vanhemman ja aikuisen lapsen, aikuisen lapsen ja tämän vanhemman nykyisen tai entisen puolison, muiden sukulaisuus- ja perhesuhteisiin rinnastettavien ja eronneiden osapuolten välisiä läheisyyksiä. Turvallisuuden ja vapaaehtoisuuden toteutumisen arviointi kategorisesti läheisyydenmuotojen perusteella on eettisesti ja inhimillisesti arvioiden mahdotonta. Osapuolilla on itsensä ja suhteidensa osalta oikeus itsemäärättyyn. Osapuolilla voi olla esimerkiksi useita kumppaneita, joista vain osan kanssa asuu samassa taloudessa. Perhe- ja suhdemuodot ovat moninaisia. Henkilö voi määrittellä olevansa intiimissä ja läheisessä suhteessa toisen henkilön kanssa, jota ei välttämättä ole tavannut kasvokkain kuin kerran ja tuossa tapaamisessa on voinut joutua kokemaan väkivaltaa. Yhteisen talouden jakaminen tai jakamattomuus ei suoraan korreloi suhteen vakavuuden tai painostetuksi tulemisen tai toisaalta painostukselta suojassa olemisen kanssa. Sen sijaan sovittelun erityisosaamista on selvittää osapuolten kanssa, että mikä merkitys tapahtuneella ja toisella osapuolella on heille ollut ja mitä tarpeita rikos on aiheuttanut. Tämän vuoksi on toivottavaa, että poliisilla ja syyttäjällä säilyy tapauskohtainen harkintaoikeus tehdä sovittelualoite ja sovittelutoimistoilla säilyy tapauskohtainen harkintaoikeus arvioida sovitteluun soveltuvuutta.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

-

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

-

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

-

Thynell Siiri
Hämeen sovittelutoimisto